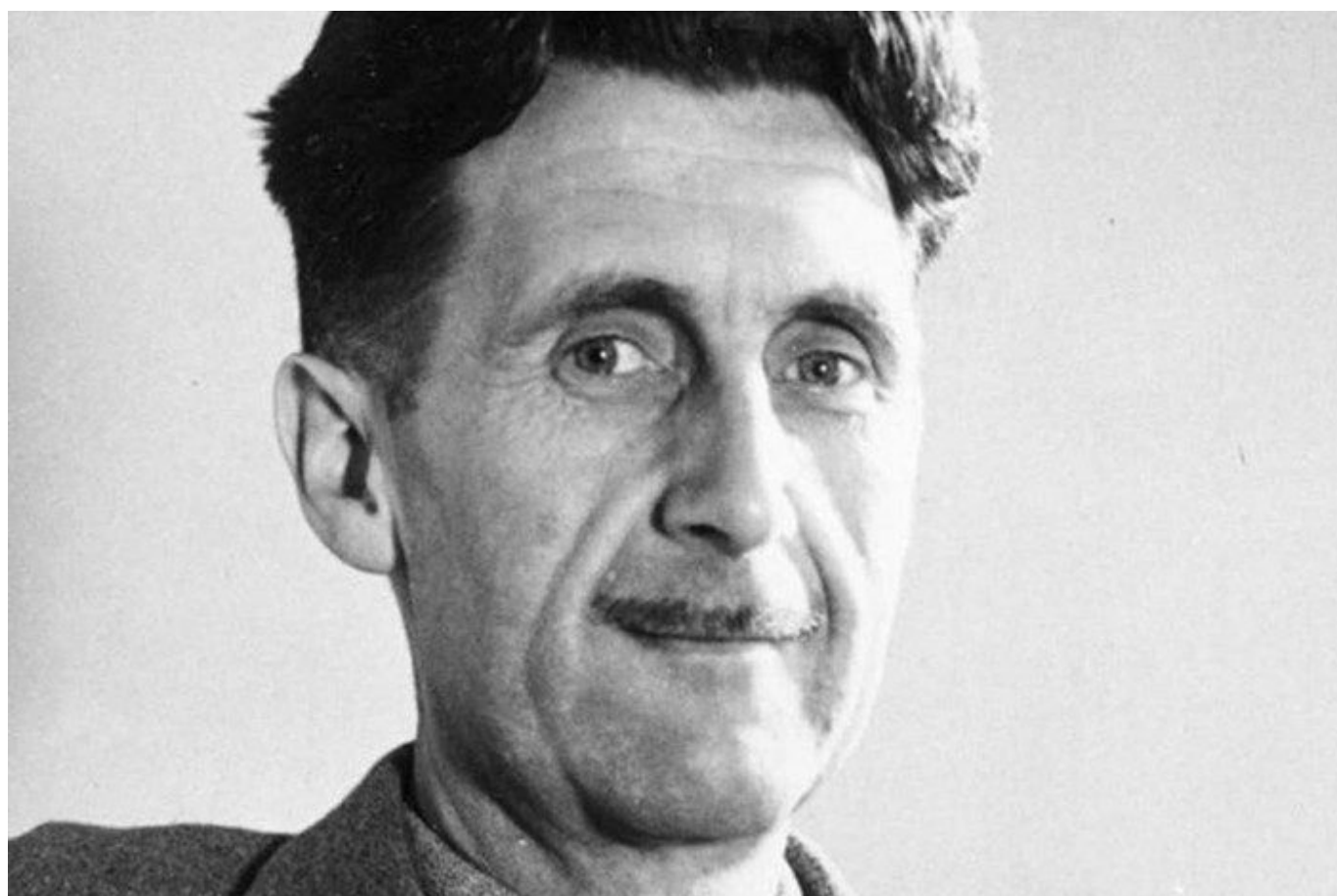

1984: Oruell meşhur distopiýasyny çola adalaryň birinde nädip ýazdy?

Category: Edebi makalalar, Kitapcy
написано kitapcy | 26 январа, 2025

1984: Oruell meşhur distopiýasyny çola adalaryň birinde nädip ýazdy? 1984: JORJ ORUELL MEŞHUR DISTOPIÝASYNY ÇOLA ADALARYŇ BIRINDE we ÖLÜM ÝASSYGYNDA ÝATYRKA NÄDIP ÝAZDY?

«1984» romanynyň çap edilmeginiň yetmişinji ýylynda ýarawsyz ýatan meşhur ýazyjynyň naýbaşy eserini nädip ýazyşy hakda

Jorj Oruelliň amerikan neşirçisi «1984»-iň adynyň awtoryň kitaby ýazan ýylynyň soňky sanlaryny üýtgetmegi bilen dörändigini aýtmagy gowy görerdi. Onuň pikiriçe, ýazyjy bu romany rehim-şepagatsyz we totalitar döwletleriň jümle-jahana hökmüni ýöredýän, onçakly daşda däl geljegini öňünden çaklap

ýazypdyr. Dogry düşündiriş hem bolup biler, ýöne beýle baha 1949-njy ýylyň 8-nji iýunynda çap edilen eseriň awtory Oruell tarapyndan hiç wagtam oňlanmady.

Hakyky ady Erik Artur Bleýr bolan Oruell Sowet Soýuzynyň fabl görnüşindäki allegoriýasy bolan «Malýatak» (1945) eseriniň gazanan üstünligi bilen giç gelen edebi şan-şöhratyna garamazdan, XX asyryň saýlama eserlerinden bolan romanyny ýazmaga başlanda ýarawsyzlykdan ejir çekýärdi.

Gury süňk bolup galan we saglygyny ýitiren Oruell histerektomiýadan gelip çykýan komplikasiýalar netijesinde 1945-nji ýylyň mart aýynda tarpa-taýyn aradan çykan aýalyny ýasyny tutupdyr. Oruelliň «The Observer»-den bári tanaýan dosty we redaktory Dewid Aştor hemme zady ýatdan çykarmagy üçin Şotlandiýanyň çola Ýura adasyna gitmegi maslahat beripdir.

Aştor Barnhilldäki köne mülk ýerine kireýne goýberer ýaly adam gözleýän pomeşik Robin Flezeri tanaýan eken.

Dostunyň maslahatyna eýerem Oruell 1946-njy ýylyň maý aýynda uýasy Awril we ýaş ýazyjy Paul Potts bilen birlikde ýany az-kem goş-golamyny we kiçijik çemodanyny alyp ýola çykypdyr. Birnäçe gazet üçin ýöredýän korrespondentliginden we kitap tankytçysy wezipesinden höwes bilen çykypdy. Onçaklyrazy bolmasa-da, ogullygy Riçardy enekesi Susan Watsonyň ýanynda Islingtondaly öýünde goýup gaýdypdyr.

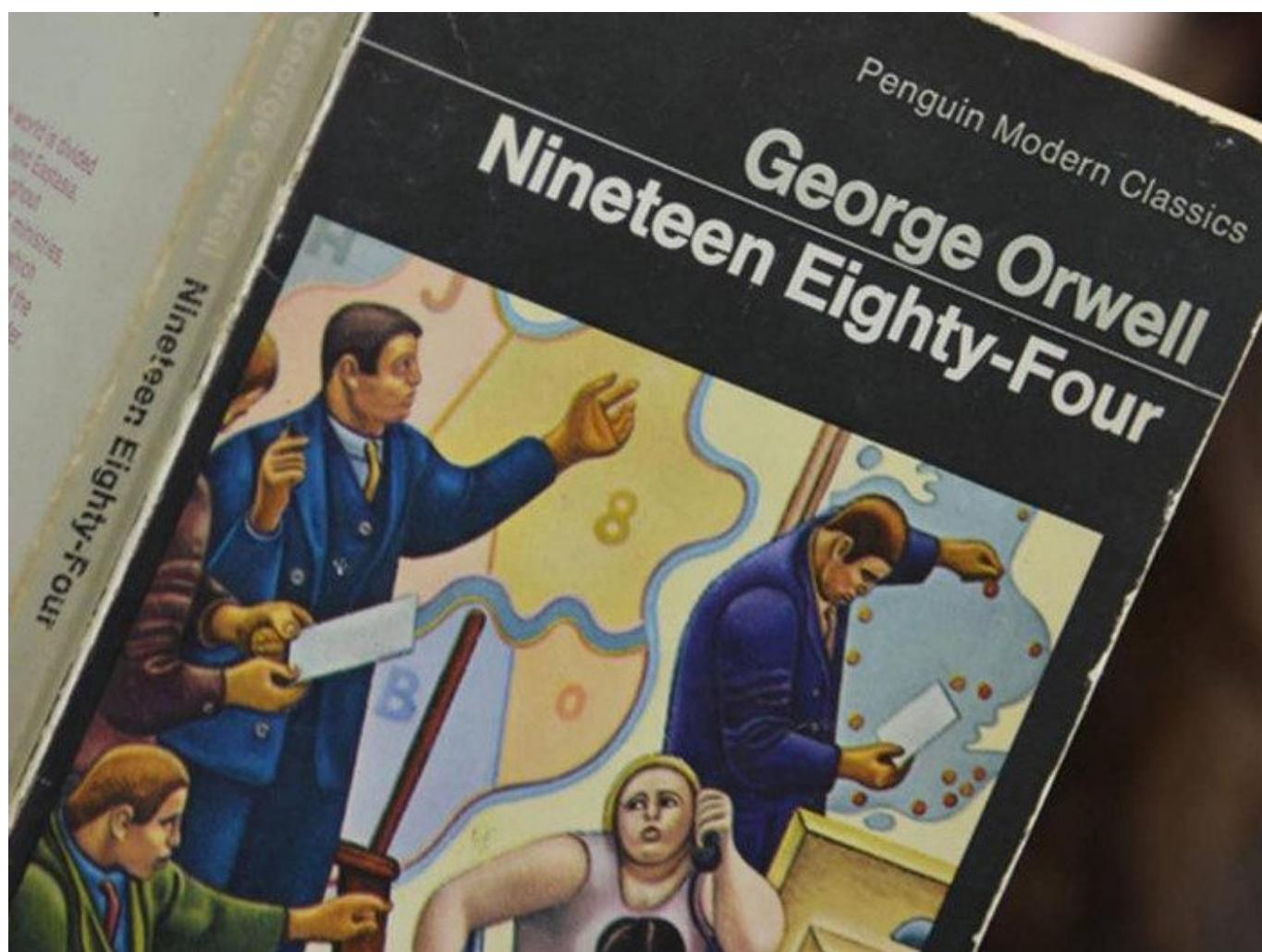
Barnhilldäki öýüň adanyň demirgazyk çüňkünde bolan dört ýatakhana otagly öň adam ýaşamadyk öýdugi belli bolupdyr. Elektrik togy, telefon, poçta aragatnaşygy yok. Iň ýakyn hassahana üçinem Glazgowa gitmelidi. Bu ýere gelmek howanyň iň gowy wagtynda-da howply görlüpdur. Oruelliň dünýä bilen ýeketäk baglanyşygy zarýadly radiosydy. Naharyny peçde bişiripdir we agşamlaryna güýçli gaz çyrasy daş-töweregi ýagtyldypdyr.

Häzir çykarýan wiskileri bilen meşhur bolan Ýura adasynda şol wagt bary-ýogy 300 adam ýaşapdyr, emma onuň el degrilmän ýatan gозelligi ýazyjy üçin ideal ýerdigini subut edipdir.

Oruell ilkibada 1946-1947-nji ýyllardaky gazaply gys paslyndan gaçmak üçin Londona gitmeginiň yzysüre körpe ogly bilen bile Ýura gaýdyp gelipdir we howlusynda güýmenmekden, deňziň

kenarynda skumbriýa we pikşa balyklaryny, deňiz leňneçlerini tutmakdan, aw tüpeňi bilen towşam awlamakdan keýp almaga başlapdyr.

Özüni ýeterlik derejede güýçli duýup başlanda wagtynyň köpüsini otagynda «Ýewropadaky iň soňky adam» adyny beren romanynyň üstünde işläp geçiripdir. Başga wagtlaram ýanyna bir çäýnek doly sowuk kofesi, ernine gysdyran işlenmedik temmäki bilen doldurylan orama çilimi bilen düşegine gyşaryp döredijilik bilen meşgullanypdyr.

Fotosurat: Reuters

Oruell Ispaniýanyň Graždanlyk urşundan soň dil bilen guralýan köpçülikleýin manipulýasion ähtimallyklar, gara güýjüň erbet maksatlar üçin ulanylmagy we diktatura temalarynyň üstünde kelle döwüpdür. Emma ol bu pikirleriniň Faşistik Germaniýanyň ýeňilmegine garaşyp ýörkä, Ýosef Staliniň, Uinston Çerçilliň, Franklin Delano Ruzweltiň dünýäni bölende gören 1944-nji

ýyldaky Tähran konferensiýasy bilen ymykly tassygyny tapandygyny aýtdy.

Oruell Uinston Smitiň başdan geçirýän erbet ýagdaýynyň üstünde pikir edip ýörkä, tasdan ölümi bilen soňlanjak heläkçiligi başdan geçirýär. 1947-nji ýylyň awgustynda aýyk howaly tomus gününde Ýura adasynyň kenarynda gaýykly deňziň içine biraz gidende, adamlary holtumyna dykmak bilen at gazanan «Corryvreckan» çöwlümine gidip, tasdan gark bolup ölýärdi.

Oruell buz deýin suwuň içine çümdi we ýüzüp halas bolmagy başardy. Emma sowugyň öňdenem gowşak öýkenini mazaly zaýalamagynyň öňüni alup bilmedi. Yzyndan ýakynlaryny gorka goýan üsgülewügi başlady. 7-nji noýabrda «1984»-iň birinji nusgasyny ýazyp gutarandan soň saglyk ýagdaýy hasam peseldi. Soňa çenli ol kömek soramakdan gaça durupdy.

Oruell Noel gününüň öňisyrasy ahyrsoňy Gündogar Kilbriddäki «Hairmyres» hassahanasyna ýerleşmäge razylyk beripdir. Oňa bu ýerde öýkeniniň ýokarky bölegine hroniki fibrotok tuberklýoz diagnozy goýlupdyr. 1948-nji ýylyň iýul aýyna çenli gözegçilikde saklanan ýzyjy soňky güýzde işlerini dowam etdirmek üçin Ýura adasyna gaýdyp gelipdir.

Biografiýa ýazyjysy Dorian Linskiniň pikirçe, orginal tekste girizilen üýtgeşmeler bilen «gorkunç bulaşyklyk» döreden Oruell eserini hepdäniň ýedi günü, günde dört müň söz ulanyp eserdeňlik bilen täzeden ýazdy. Gazaply gaý-tupanlary, şemallary başdan geçiren öýünde temperaturasynyň galmagy we ganly üsgülewükler bilen geçiren günleri ondan gaty köp zady goparyp aldy.

Roman dekabir aýynda ýazylyp gutaryldy. Oruell düşegine süýnmänkä bir bulgur şerap içdi. Ýazyjy halys tapdan düşüpdi. Soňra 1949-njy ýylyň ýanwar aýynyň başynda adadan iň soňky gezek çykyp gaýdyp, öň maslahat berilişi ýaly Glostershir Kranhemdäki sanatoriýa ýerleşdi.

Oruell Aştora ýazan hatynda «Bärde menden başga hemme zat gowy» diýdi. Keseli ýokuşajmasyn gorkusy bilen ogluna görkezilmän saklanypdyr.

«1984» şol tomus gyzgyn seslenme dörettdi. Oruell kitabyndaky Žuliýa obrazynyň prototipi bolan Sonýa Brownell bilen

«University College» hasahanasyndaky palataaynda nikalaşdy. Aştor nika şaýady hökmünde onuň ýanynda bolupdyr. Yzyndan ýanwarda aradan çykdy.

Bary-ýogy 46 ýaşynda aradan çykan Erik Artur Bleýr Oksfordşirdäki Satton Korteneý raýonynda ýerleşen «All Saints» buthana gonamçylygynda jaýlandy.

Romany aýratynam Donald Trampyň ABŞ-nyň prezidenti bolan wagtyndan bäri «hakykatdan soňky» XXI asyrda täze gymmata eýe bolup, syýasy we sosial çykyşymyzyň bir bölegi hökmünde ýaşaýar.

2017-nji ýylda «The Guardian» gazetine interwýu beren Riçard Bleýr şeýle diýipdi:

«Meniň kakam häzir aýatda diri bolsa, Donald Trampdan ironiki görnüşde keýp alardy. Ençeme ýyl öň döreden obrazyma meňzeş biri bar eken diýip pikir edip bilerdi».

Jo SOMMERLAD.

Ýekşenbe, 09.06.2019 ý. Edebi makalalar